

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMEN ADAYLARININ ÖĞRETİM MATERYALİ GELİŞTİRME VE KULLANIMI HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ

**Viewpoints of Social Studies Teacher Candidates
about Instructional Material Development and
Usage**

Gönderim Tarihi: 26.03.2019

Kabul Tarihi: 19.06.2019

Doi: 10.31795/baunsobed.581180

İlker DERE*

ÖZ: Bu araştırmanın amacı, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sosyal bilgiler derslerinde öğretim materyali geliştirme ve kullanımı hakkındaki görüşlerini keşfetmektir. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden olgubilim (fenomenoloji) deseni kullanılmıştır. Araştırmaya 16 sosyal bilgiler öğretmen adayı (9 kadın, 7 erkek) katılmıştır. Katılımcılar, amaçlı örneklem yöntemiyle seçilmiştir. Veri toplamak için yarı-yapılandırılmış görüşme formu, yapılandırılmamış gözlem notları ve dokümanlar kullanılmıştır. Araştırmanın verileri, betimsel analiz yöntemiyle değerlendirilmiştir. Araştırmanın sonuçları, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının öğretim materyali kullanımını sosyal bilgiler dersinin vazgeçilmez bir parçası olarak gördüklerini ortaya koymaktadır. Bunun yanında seçtikleri kazanımların öğretimi için en az 3 farklı materyal geliştiren öğretmen adaylarının neredeyse tamamı, ders anlatımı sırasında PowerPoint sunusu kullanmıştır. Ayrıca tüm adaylar, ders anlatımı sırasında akıllı tahtayı kullanırken, hiç kimse beyaz yazı tahtasından ve ders kitaplarından yararlanmamıştır. Dahası, adayların materyal geliştirme ilkelerine uydukları ve materyal kullanma becerilerinin yeterince gelişmiş olduğu görülmüştür. Son olarak adaylar, sosyal bilgiler derslerinde öğretim materyali kullanımının aktif katılım sağlama, konuyu somutlaştırma ve kalıcı öğrenme gibi katkılarına vurgu yapmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal bilgiler, Öğretmen adayları, Materyal geliştirme, Aktif öğrenme, Somutlaştırma.

ABSTRACT: The current research aims to explore the viewpoints of social studies teacher candidates about instructional material development and usage in social studies courses. The phenomenological research method that is one of the qualitative research methods

* Dr. Öğr. Üyesi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı, idere@erbakan.edu.tr ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0003-0993-7812>

was used in the research. Sixteen social studies teacher candidates (9 females, 7 males) participated in the research. Participants were selected to the purposive sampling method. A semi-structured interview form, unstructured observation notes, and documents were used to collect the data. Collected data were evaluated with the descriptive analysis method. The research results have revealed that social studies teacher candidates consider using instructional material as an indispensable part of social studies courses. In addition, almost whole teacher candidates who designed at least three different materials to teach for their learning acquisitions used PowerPoint presentation during teaching. Though all candidates used smartboard, nobody utilized whiteboard and textbooks. It is also seen that the candidates followed to rules of material design and their using material skills was adequately improved. Lastly, the candidates pointed out that using instructional material have some significant contributions to social studies courses such as active participation, concretization, and permanent learning.

Keywords: Social studies, Teacher candidates, Material development, Active learning, Concretization.

GİRİŞ

Gelişen dijital çağda meydana gelen hızlı değişimler, eğitimin kalitesini artırmak için yeni arayışları hızlandırmıştır. Bu arayışlar, eğitim bilimcileri yeni uygulamalar geliştirmeye ve özellikle teknolojinin sunduğu olanakları daha fazla değerlendirmeye yönlendirmiştir (Yaylak, 2017). Özellikle küresel eğitim yaklaşımlarının etkisiyle, 21. yüzyılda dünya ölçeğinde rekabet edebilecek küresel vatandaşlar yetiştirmek için her gün yeni öğrenme ve öğretme strateji, yöntem ve teknikleri geliştirilmektedir. Bu uygulamalar, daha çok yapılandırmacı öğrenme kuramının ilkelerine uygun şekilde yeni durumlara uyarlanmaktadır. Bu öğrenme kuramı, yaygın olarak kullanılan geleneksel ve aktarmacı öğretim modellerinin aksine, öğrencilerin aktif bir şekilde katıldığı gerçek yaşam deneyimleriyle kendi gerçekliğini oluşturmalarını öngörmektedir (Açıkalın, 2017).

Hem dijital teknolojinin hem de yapılandırmacı öğrenme kuramının yansıması olarak eğitim ve teknoloji ilişkisi daha da artmıştır. Teknolojinin eğitime sunduğu önemli katkılar ve olanaklar, onu gittikçe vazgeçilmez hale getirmektedir. Eğitimde teknoloji kullanmak, öğrenme-öğretme ortamında hedeflenen kazanımlara ulaşmayı ve soyut konuları somutlaştırmayı kolaylaştırmaktadır. Ayrıca eğitimin kalitesini artıran teknoloji, öğrenme ve öğretme etkinliklerini daha eğlenceli hale getirmektedir (Yıldız, 2016).

Günümüzde eğitimde teknoloji kullanımının en önemli bileşeni, internettir. Her şeyden önce internet kullanımı, öğrencilerin kendi hızlarına göre ilerlemesine imkân sağlar (Aykaç, 2014). Ayrıca internette bilgi taraması yapmak, öğrencilerin araştırma ve kaynak bulma, eleştirel okuma, eleştirel düşünme,

problem çözme ve karar verme becerilerini geliştirir (Açıkalın, 2017). Ancak eğitim ve öğretim teknolojilerinin beklenen katkıları sağlaması, öğretmen ve öğrencilerin bunlardan yararlanabilecek gerekli bilgi ve beceriye sahip olmalarına bağlıdır (Aykaç, 2014).

Öte yandan birbirinin yerine kullanılsa da eğitim teknolojisi ve öğretim teknolojisi, farklı kavramlardır. Eğitim teknolojisi, eğitim ortamının etkili bir şekilde oluşturulabilmesi ve koordine edilebilmesi için yapılan tüm sistem, teknik ve yardım gibi değişkenleri kapsamaktadır. Öğretim teknolojisi ise belirli bir öğretim disiplininin içeriğinin özelliklerini, öğrencilerin ulaşması beklenen kazanımlarını, sınıf ortamı ve seçilecek öğretim strateji, yöntem ve teknikleri içerir (Kaya, 2006; Aykaç, 2014, Demirel ve Yağcı, 2017). Örneğin; sosyal bilgiler, fizik, okul öncesi, Türkçe gibi çeşitli disiplinlerle ilgili özel şartlar dikkate alınarak tasarlanan ve kullanılan her türlü teknoloji, öğretim teknolojisini ifade etmektedir. Kısacası eğitim teknolojisi, öğretim teknolojisini kapsamaktadır.

Eğitim ve öğretim teknolojisi denilince ilk olarak akla bilgisayarlar gelmektedir. Aslında eğitim ve öğretimin amaçları doğrultusunda önceden belirlenmiş kazanımlara ulaşmak için kullanılan bütün materyaller, bu kapsama dâhil edilebilir. Öğretimi somutlaştıran gerçek nesne ve modeller, maketler, cisimler, yazı tahtası, tebeşir, kitaplar ve eğitsel videolar, eğitim ve öğretim teknolojisinin parçalarıdır (Kaya, 2006; Yanpar, 2009; Yıldız, 2016). Kısacası teknoloji, eğitim ve öğretim süreçlerinde kullanılan bütün materyalleri temsil etmektedir.

Eğitimde materyal (araç-gereç) kullanımının derslere, öğrencilere ve öğretmenlere yaptığı katkılar, çeşitli araştırmalarda sıklıkla vurgulanmıştır. Araştırmalarda yer verilen katkılardan bazıları şu şekilde özetlenebilir:

- Soyut konuların somutlaştırılmasına yardımcı olur.
- Öğrencilerin dikkatini ve ilgisini çeker.
- Öğrencilerin aktif katılımını sağlar.
- Kalıcı öğrenme sağlar.
- Birden fazla duyu organına hitap eder.
- Güvenli gözlem yapma olanağı sunar.
- Öğrencilerin bireysel ihtiyaçlarına cevap verir.
- Öğretmenlerin yöntem ve tekniklerini çeşitlendirmesini sağlar.
- İçeriği basitleştirerek konunun anlaşılmasını kolaylaştırır (Yalın, 2004; Yanpar, 2009; Çelikkaya, 2013; Aykaç, 2014; Çalışoğlu, 2015; Çelikkaya, 2017, Çelikkaya ve Kürümlüoğlu, 2017; Sever ve Koçoğlu, 2017; Örtten, Keskin ve Ekici, 2017).

Materyal kullanımının yukarıda değinilen katkılarıyla Edgar Dale'ın öğretim tasarımı ve öğrenme süreçleriyle ilgili çeşitli teorilerini içeren Yaşantı Konisi adlı modeli (Molenda, 2003) arasında doğrudan ilişki kurulabilir. Bu model kapsamında yapılan araştırmada, zaman faktörü sabit tutulduğunda öğrenciler; okuduklarının %10'unu, işittiklerinin %20'sini, gördüklerinin %30'unu, görüp işittiklerinin %50'sini, söylediklerinin ve yazdıklarının %70'ini, yaptıklarının %90'ını hatırlamışlardır (Dale, 1969; Kaya, 2006; Yanpar, 2009). Yani öğrenciler, “duydıkları”, “okudukları” veya “gözdedikleri” durumların aksine “yaptıkları”yla ilgili yaparak yaşayarak daha fazla bilgi elde etmişlerdir (Anderson, 2018).

Materyaller, Dale'ın vurguladığı yaparak yaşayarak, aktif öğrenme imkânlarını sunmakta ve öğrencilere çeşitli becerileri kazandırmaktadır. Ancak öğrencilerin bu kazanımları elde etmesi, materyal geliştirme ve kullanma sürecinde çeşitli unsurların hesaba katılmasına bağlıdır. Bunun için öğretmenin tutum ve becerileri, öğrencilerin (görsel-işitsel tercihleri, öğrenme düzeyleri vs.) ve konunun özellikleri, öğretimin amaçları, öğretim ortamı (büyüklüğü, araç-gereç kullanımına elverişliliği), maliyet, zaman, ulaşılabilirlik, dayanıklılık ve kullanışlılık (Yalın, 2004; Yanpar, 2009; Çelikkaya, 2013; Çelikkaya, 2017; Örtten, Keskin ve Ekici, 2017) gibi özelliklerin göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

Eğitimde materyal kullanımı, önemli bir ihtiyaçtır. Bu ihtiyacın en fazla hissedildiği derslerden biri de sosyal bilgilerdir. Sosyal bilgiler dersi, yedi farklı disiplinden meydana gelmektedir (Bilgili, 2016). Her bir disiplinin çeşitli bilgi, beceri, değer ve kavramlarını içeren bu dersin içeriği yeterince somutlaştırılmadığında, öğrencilerin konuları algılaması ve anlamlandırması zorlaşmaktadır. Bu durum, yapılandırmacı öğrenme kuramının da amacına ulaşmasını engellemektedir.

Sosyal bilgiler derslerinin içeriğini somutlaştırmak, öğrencilerin aktif katılımını ve öğrenme tecrübeleri edinmelerini sağlamak için çeşitli materyaller kullanılmaktadır. Bu kapsamda ders kitabı, edebi ürünler, birincil ve ikincil kaynaklar, kara tahta, etkileşimli (akıllı) tahta, harita, karikatür, fotoğraf, maket, gerçek nesneler, bilgisayar, slayt, internet tabanlı yazılımlar, sosyal medya araçları gibi pek çok farklı materyalleri ve öğretim teknolojilerini (Kaya, 2006; Gülbahar, 2008; Yanpar, 2009; Kuzu ve Yavuzalp, 2010; Dinç, 2014; Açıkalin, 2017; Örtten, Keskin ve Ekici, 2017; Tekinalp, 2017; Yaylak, 2017; Yeşiltaş, 2017; FATİH Projesi, 2018) tercih etmek mümkündür. Hazır materyallerin dışında hem öğretmenlerin hem de öğrencilerin geliştirdiği birçok materyal, öğretimin kalitesini artırmak için kullanılmaktadır. Kullanılan ve geliştirilen bu materyallerin ortak amacı ve fonksiyonu, sosyal bilgiler dersinin kavramlarını ve içeriğini somutlaştırmak ve anlamlı hale getirmektir.

Buraya kadar verilen bilgilerin dayanakları, eğitimde materyal ve öğretim teknolojileri tasarımı ve kullanımı hakkında yapılan araştırmalardır. İlgili araştırmalarda; daha çok “Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı” dersini alan öğretmen adaylarının (Bektaş, Nalçacı ve Erçoşkun, 2009; Geçer, 2010; Kaya ve Samancı, 2010; Acer, 2011; Alım, 2015; Çalışoğlu, 2015; Öztürk ve Öztürk-Zayimoğlu, 2015; Yazar, 2015; Bakaç ve Özen, 2016; Çevik-Kılıç, 2016; Ünlü, 2017; Aktepe, Uzunöz ve Gündüz, 2018; Bozpolat ve Arslan, 2018; Yaylak, 2019) görüşlerine başvurulduğu görülmektedir.

Bunun yanında ilköğretim öğrencileri (Kaya ve Aydın, 2011; Çalışkan, Tangülü ve Sever, 2015), öğretim elemanları (Keleş ve Güntepe, 2018) ve öğretmenlerle (Kurtdeğir-Fidan, 2008; Şahin, 2015; Yılmaz ve Ayaydın, 2015; Şahin ve Taşyürek, 2016; Yazlık, 2018) yürütülen çeşitli çalışmalar bulunmaktadır. Ayrıca Önal, Kılıç, Çolak ve Kızılçaoğlu (2017), sosyal bilgiler bölümünde okuyan tüm öğrencilerin (1-4. sınıflar) etkinlik yaptırma ve materyal kullanımı konusundaki yatkınlıklarını incelemiştir. Öğretmen adaylarının görüşlerine başvuru yapılan çalışmalardan farklı olarak bu araştırmada öğretmenlik mesleğine nispeten daha hazır olan ve materyal geliştirme ve kullanma bilgi ve becerilerine sahip öğretmen olan 4. sınıfta okuyan öğretmen adaylarıyla çalışılmıştır. Sosyal bilgiler öğretmen adayları, Özel Öğretim Yöntemleri dersinde anlattıkları örnek dersler için çeşitli materyaller geliştirmiş veya kullanmışlardır. Bu tecrübeden yola çıkarak aday öğretmenlerin sosyal bilgiler derslerinde öğretim materyali geliştirme ve kullanımı hakkındaki görüşlerinin keşfedilmesi amaçlanmıştır. Temel amaç doğrultusunda aşağıdaki araştırma sorularına cevap aranmıştır:

1. Sosyal bilgiler öğretmen adayları, hangi tür materyaller geliştirmiş ve kullanmışlardır?
2. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının geliştirdikleri materyaller hakkındaki algıları nasıldır?
3. Sosyal bilgiler öğretmen adayları, sosyal bilgiler derslerinde öğretim materyali kullanımı hakkında neler düşünmektedir?

YÖNTEM

Bu araştırma, nitel araştırma yöntemlerinden olgubilim (fenomenoloji) desene göre tasarlanmıştır. Fenomenolojik araştırmada insanların tecrübeleri, algıları ve bakış açıları incelenir. Elde edilen veriler, olduğu gibi tanımlanmaya ve açıklanmaya çalışılır (Moran, 2000). Bu gerekçeyle sosyal bilgiler öğretmen adaylarının 6 aylık süreçte edindikleri materyal geliştirme ve kullanma tecrübelerini ve sosyal bilgiler derslerinde öğretim materyali geliştirme ve kullanımıyla ilgili bakış açılarını keşfetmek için fenomenolojik desen kullanılmıştır.

Çalışma Grubu

Araştırmaya Necmettin Erbakan Üniversitesi sosyal bilgiler öğretmenliği bölümünde okuyan 16 öğretmen adayı (9 kadın, 7 erkek) katılmıştır. Katılımcılar, amaçlı örnekleme yöntemiyle seçilmiştir. Amaçlı örnekleme yöntemi, araştırma sorularını en iyi şekilde cevaplandırmaya imkân tanıyacak ve en verimli ilişkileri kurabilecek grupları veya katılımcıları seçmek için kullanılır (Maxwell, 2018). Her öğretmen adayı, farklı nitelikte materyal geliştirdiği ve kullandığı için katılımcıların demografik özellikleri doğal olarak farklılaşmıştır. Ayrıca geliştirdiği materyaller arkadaşları tarafından yetersiz, orta ve yeterli olmak üzere üç kategoride değerlendirilen adayların seçilmesine ve cinsiyet sayısının dengeli olmasına özen gösterilmiştir. Öğretmen adaylarının gerçek isimlerinin yerine ÖA1, ÖA2 (Öğretmen Adayı) şeklinde kodlar kullanılmıştır.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplamak ve araştırma sorularına cevap bulmak için yarı-yapılandırılmış görüşme formu, yapılandırılmamış gözlem notları ve dokümanlar kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme, formal bir soru ve cevap formatından çok, bazı noktalarda sondaj sorular sorarak ve katılımcıyla iyi ilişki kurarak yapılan informal tartışma ve derinlemesine veri üretme sürecidir (Mason, 1996; Silverman, 2018). Araştırma konusuyla ilgili bakış açılarının arka planını anlamak için bu görüşme tekniği kullanılmıştır. Bu amaçla 6 temel soru ve bu sorulara göre şekillenen alt sorulardan oluşan bir görüşme formu hazırlanmıştır. Görüşme formunun ilk bölümünde demografik bilgileri, ikinci bölümde ise adayların materyal geliştirme ve kullanma sürecine ilişkin düşüncelerini belirlemeye yönelik sorulara yer verilmiştir. Bu formdaki soruların anlaşılabilirliğini test etmek için araştırmaya dâhil olmayan iki kişiyle kaydedilmeden görüşme yapılmış ve soruların anlaşılmayan bölümleri düzeltilmiştir. Görüşme formu hazırlandıktan sonra her bir adayla yüz yüze görüşmeler yürütülmüştür. Yapılan görüşmeler, ses kaydıyla kaydedilmiş ve olduğu gibi yazıya geçirilmiştir. Yapılandırılmamış gözlem notları, araştırmacının adayların materyal geliştirme ve kullanma süreçlerinde gözlemlediği ve kaydettiği önemli konulardan oluşmuştur. Bu notlar, öğretmen adaylarının verdiği bilgilerin tutarlı veya çelişen yönlerini göstermek için kullanılmıştır. Adayların ders anlatımları sırasında kullandıkları bütün dokümanlar, adayların görüşleriyle materyallerin özelliklerini karşılaştırmak için kullanılmıştır.

Veri Toplama Süreci ve Analizi

Araştırmanın verileri, betimsel analiz yöntemiyle değerlendirilmiştir. Betimsel analiz yöntemi, üç aşamada gerçekleştirilir. Öncelikle araştırma sorularından, araştırmanın kavramsal çerçevesinden ya da görüşme sorularında yer alan bo-

yutlardan yola çıkarak veri analizi için bir çerçeve oluşturulur. İkinci aşamada daha önce oluşturulan çerçeveye göre elde edilen veriler okunur ve düzenlenir. Bu aşamada veriler, anlamlı ve mantıklı bir şekilde düzenlenir. Üçüncü aşamada düzenlenen veriler, tanımlanır ve gerekli yerlerde doğrudan alıntılarla desteklenir. Son aşamada tanımlanan bulgular arasındaki neden-sonuç ilişkileri açıklanır ve farklı olgular arasında karşılaştırma yapılır (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Betimsel analiz yönteminin bu özellikleri, araştırma soruları ve görüşme sorularında yer alan alt boyutlar dikkate alınarak analiz için bir çerçeve oluşturulmuştur. Bu çerçeveye uygun olarak ilk olarak öğretmen adayları tarafından geliştirilen ve kullanılan materyaller ve dosyalar değerlendirilmiştir. Daha sonra öğretmen adaylarıyla birebir ve yüz yüze gerçekleştirilen görüşmelerin kayıtları yazıya geçirilmiştir. Görüşme dökümleri tamamen okunmuş ve veriler temalara göre tanımlanmıştır. Ardından tanımlanan verileri, destekleyici alıntılar belirlenmiş ve kullanılmıştır. Son olarak tanımlanan verilerin neden-sonuç ve diğer olgu ve kavramlarla olan ilişkileri açıklanmıştır.

Araştırmanın güvenilirlik ve geçerliliğini sağlamak için kaynak üçgenlemesi ve uzman incelemesi yöntemleri kullanılmıştır. Kaynak üçgenlemesi yönteminde nitel araştırmanın üç temel veri kaynağı kullanılarak veri toplanır ve analiz sürecine dâhil edilir (Patton, 2018). Kaynak üçgenlemesi yapmak için gözlem, görüşme ve dokümanlardan veri toplanmıştır. Bu kaynaklardan elde edilen veriler, olumlu ve olumsuz ayrımı yapılmaksızın sürece dâhil edilmiştir. Uzman incelemesinde ise alan uzmanları, araştırmanın verilerini ve veri analizini bağımsız bir gözle inceler ve yorumlar yapar (Merriam, 2018). Bu inceleme sayesinde tek bir araştırmacıdan kaynaklanan hatalar ve önyargılar en aza indirilir. Bu amaçla araştırmanın verileri, iki alan uzmanı tarafından incelenmiş ve onların yorumları analiz sürecine dâhil edilmiştir. Ayrıca giriş, yöntem ve diğer bölümlerle yapılan eleştiriler ve öneriler çalışmaya eklenmiştir.

BULGULAR VE YORUM

Araştırma soruları kapsamında analiz edilen veriler, üç başlık altında toplanmış ve sırayla açıklanmıştır.

Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Geliştirdikleri Materyallerin Özellikleri

Sosyal bilgiler öğretmen adayları, Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'ndan (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 2018) kazanımlar seçmiş, ilgili konuların öğretimine yönelik materyaller geliştirmiş veya kullanmıştır. Çalışmaya katılan adayların öğretimi için materyal geliştirdikleri veya kullandıkları kazanımlar, Tablo 1'de verilmiştir:

Tablo 1: Öğretmen Adaylarının Seçtiği Kazanımlar

Kaz. No.	Kazanım Cümlesi
4.2.3.	Geleneksel çocuk oyunlarını değişim ve süreklilik açısından günümüzdeki oyunlarla karşılaştırır.
4.2.4.	Millî Mücadele kahramanlarının hayatlarından hareketle Millî Mücadele'nin önemini kavrar.
4.3.5.	Yaşadığı yer ve çevresindeki yer şekilleri ve nüfus özellikleri hakkında çıkarımlarda bulunur.
4.5.5.	Çevresindeki kaynakları israf etmeden kullanır.
4.6.1.	Çocuk olarak sahip olduğu haklara örnekler verir.
5.2.1.	Somut kalıntılarından yola çıkarak Anadolu ve Mezopotamya uygarlıklarının insanlık tarihine önemli katkılarını fark eder.
5.4.1.	Teknoloji kullanımının sosyalleşme ve toplumsal ilişkiler üzerindeki etkisini tartışır.
5.4.2.	Sanal ortamda ulaştığı bilgilerin doğruluk ve güvenilirliğini sorgular.
5.6.1.	Bireysel ve toplumsal ihtiyaçlar ile bu ihtiyaçların karşılanması için hizmet veren kurumları ilişkilendirir.
5.6.3.	Temel hakları ve bu hakları kullanmanın önemini açıklar.
6.2.4.	Türklerin Anadolu'yu yurt edinme sürecini XI ve XIII. yüzyıllar kapsamında analiz eder.
6.4.2.	Bilimsel ve teknolojik gelişmelerin gelecekteki yaşam üzerine etkilerine ilişkin fikirler ileri sürer.
7.1.1.	İletişimi etkileyen tutum ve davranışları analiz ederek kendi tutum ve davranışlarını sorgular.
7.1.3.	Medyanın sosyal değişim ve etkileşimdeki rolünü tartışır.
7.3.3.	Örnek incelemeler yoluyla göçün neden ve sonuçlarını tartışır.
7.4.1.	Bilginin korunması, yaygınlaştırılması ve aktarılmasında değişim ve sürekliliği inceler.

Tablo 1'e göre; sosyal bilgiler öğretmen adaylarının tarihî konulardan vatandaşlık bilgisine kadar geniş bir yelpazede çeşitli konuları ele aldıkları görülmektedir. Kazanımlar belirlendikten sonra adaylar, ders anlatımları sırasında kullanmak için materyaller geliştirmişlerdir. Onların geliştirdikleri materyaller ve isimleri aşağıdaki Tablo 2'de sunulmuştur:

Tablo 2: Geliştirilen Materyallerin İsimleri

Materyallerin İsimleri
PowerPoint Sunusu
Prezi
6 Şapka
Magnetli Pano
Yapıştır-Konuştur
Yapıştırma Kartları
Haklar Ağacı
Sosyal Medya Panosu
Yap Boz Oyunu
Tarih Şeridi Panosu
Dart Atma Oyunu
El Ele Çocuk Hakları
Üç Boyutlu Soru Evi
İstasyon Panoları (Öykü, Eşleştirme ve Afişleme)
Hacivat Karagöz Gölge Oyunu, Kese Kâğıtları, Çalışma Kâğıtları
Çapraz Eşleşme Oyunu, Milli Mücadele Panosu, Kim Olduğunu Bul Kartları
Mahkeme Kostümleri (Hâkim ve Avukat Cübbeleri, Tokmak), Bilimin Yolu Labirent Oyunu
Sözlü Tarih Görüşme Formları, Gerçek Oyuncaklar (Bilye, Topaç, Eski Bez Bebek, Tel Araba)
Malazgirt Savaşı Aksesuarları (Kılıç, Kask, Devletlerin Sembolleri, Kalkan, Bayraklar, Kostümler)
Tombala Kartları, Anadolu Uygarlıkları Kutusu (Fibula, Çengelli İğne, Lidya Parası, Güneş Kursu, Efes Antik Tiyatrosu, Su Kanalı), Uygarlıklar Şarkısı

Görüldüğü gibi öğretmen adayları, seçtikleri kazanımlarla ilgili olarak çeşitli materyaller geliştirmişlerdir. Bunun yanında oyuncaklar ve mahkeme kıyafetleri gibi gerçek (hazır) nesneleri konuların öğretiminde kullanmışlardır. Ayrıca çalışmaya katılan öğretmen adaylarından yalnızca ÖA1, ders sunumunu Prezi programında hazırlamıştır. Diğer 15 kişi, ders anlatımını PowerPoint sunusuyla yapmıştır. ÖA1, Prezi'yi tercih etme gerekçesini şu şekilde açıklamıştır:

PowerPoint'i aslında hazırlayabiliyorum... ama Prezi'de çok iyi değilim. Aslında birazcık da öğrenmek istedim farklı bir ortam olduğu için. Daha önce görmüştüm ama hiç kullanmamıştım. Hoşuma da gitmişti baya dikkat çekici olduğu için. Böyle alan alan ilerlediği için tam benim konumla alakalı olduğunu düşündüm. İlk önce işte maddeleri veriyorsun, sonra görselleri veriyorsun, sonra sonucunu gösteriyorsun... Bu israf konusu ile alakalı. O yüzden onu seçtim. Bir de arkadaşlarımdan hiçbiri yapmamıştı. Farklılık olsun diye ben yaptım...

Bunun yanında bütün adaylar, ders sunularını akıllı tahta yardımıyla yansıtmıştır. Beyaz yazı tahtası ve ders kitaplarını hiçbir aday tercih etmezken, hazır materyal olarak Türkiye Haritası (fiziki ve siyasi), İç Anadolu Fiziki Haritası ve Konya Fiziki Haritası ile çeşitli videolar kullanılmıştır.

Öğretmen adaylarının geliştirdiği materyaller genel olarak incelendiğinde, oldukça yaratıcı ürünler ortaya koydukları görülmektedir. Her bir materyalin; ele alınan konunun içeriği, konu kapsamına giren değer, beceri, kavram ve kullanılan yöntem ve tekniklerle uyumlu bir şekilde hazırlanmış olması, oldukça dikkat çekicidir. Özellikle Hacivat Karagöz Gölge Oyunu, İstasyonlar, Dart Oyunu, Malazgirt Savaşı Aksesuarları, Anadolu Uygarlıkları Minyatürleri ve Yap Boz Oyunu, öğretmen adaylarının ilgisini çekmiş ve olumlu yorumlar almıştır.

Öğretmen adaylarının materyalleri inceledikten sonra onlara ilgili materyalleri hangi amaçla geliştirdikleri ve nasıl kullandıkları sorulmuştur. Hacivat Karagöz Gölge Oyunu materyalini iletişim konusunun öğretiminde kullanan ÖA2, tercihinin gerekçelerini şu şekilde anlatmıştır:

İletişim için baya bir [birçok] materyal örneği araştırdım ama hep genellikle pano ya da ağaçlar vardı. Olumlu ve olumsuz davranışların biri yeşil, biri kahverengi falan oluyor. Öyle olmaktansa hem ilgi çekici olsun hem de biraz eskiye doğru gidelim diye düşündüm ve iletişimin en iyi örneğini Karagöz ve Hacivat'ta gördüğüm için böyle bir gölge oyunu yapayım, dedim. Hem onların dikkatini çekeyim, biraz da eğlence olsun diye düşündüm.

ÖA2, Geleneksel Türk tiyatrosunun (Türk kuklasının) önemli öğelerinden biri olan Karagöz oyununun Hacivat ve Karagöz karakterleri (And, 2017) arasında geçen diyalogları, öğrencilerin iletişim kuralların açısından değerlendirmesi için kullanmış ve onların ilgisini fazlasıyla çekmeyi başarmıştır. Malazgirt Savaşı'nı canlandırmak için savaş aksesuarlarını kendisi hazırlayan ÖA3 ise yaptığı hazırlıkları şu şekilde aktarmıştır:

Konuyu anlatırken ilk olarak Malazgirt savaşını canlandırdım. Her iki devletin bayraklarını kullandım. Savaş malzemelerini çoğaltıp kullanmaya çalıştım... Her iki devletin kalkanlarını yaptım. Kılıç, kask, devletleri temsil eden sembolleri kullandım. Örneğin Bizans'ın Haç işaretini, Selçuklu Devleti'nin çift başlı kartal sembolünü kullandım.

Hazırladığı Malazgirt Savaşı'nın aksesuarlarını sınıf ortamı dışında rol oynama yöntemiyle birlikte kullanan ÖA3, canlandırmanın diyaloglarını da kendisi yazmıştır. Özetle aday öğretmenlerin çoğu, seçtikleri kazanımlara uygun bir şekilde olabildiğince yaratıcı ve etkili materyaller hazırlamış ve doğru bir şekilde kullanmışlardır.

Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Geliştirdikleri Materyaller Hakkındaki Algıları

İkinci araştırma sorusu kapsamında öğretmen adaylarının geliştirdikleri materyaller hakkındaki algıları ve değerlendirmelerini öğrenmek için onlara materyallerinin güçlü ve zayıf yönleri sorulmuştur. Bu soruya ilişkin bulgular, Tablo 3'de sunulmuştur:

Tablo 3: Geliştirilen Materyallerin Güçlü ve Zayıf Yönleri

Güçlü	f	Zayıf	f
İlgi çekici	7	Boyutunun küçük olması	6
Somutlaştırıcı	7	Yazı boyutunun küçük olması	3
Öğrencilerin aktif katılımını sağlama	4	Öğrencinin katılımını sağlayamama	2
Taşınması kolay	2	Taşınması zor	1
Dayanıklı	2	Dayanıklı olmama	1
Doğru ve tam bilgiler içermesi	2	Eksik bilgiler içermesi	1
Gerçeğe yakın	2	Gerçeğe tam olarak benzememe	1
Öğrencilerin eksik bilgilerini tespit etme	1	Sesli olmama	1
Yeterli sayıda örnek içermesi	1	Soru sayısının az olması	1
Diğer kazanımlara uyarlanabilir olma	1	Bir kazanımla sınırlı olma	1
Kolay kullanılabilme	1	Fazla hazırlık gerektirme	1

Tablo 3'te görüldüğü gibi öğretmen adayları, geliştirdikleri materyallerin güçlü ve zayıf yönlerini orantılı ve karşılaştırmalı bir şekilde değerlendirmişlerdir. Adaylar, materyallerin tamamen olumlu özelliklerine odaklanmak yerine dezavantajlı yönlerini de ele almışlardır. Tablonun iki tarafındaki özellikler incelendiğinde, öğretmen adaylarının materyal hazırlama ilke ve kurallarını bildikleri ve materyallerini bu bilgiler ışığında hazırladıkları anlaşılmaktadır. Bu konuda sahip oldukları bilinç, onların kendi materyallerini değerlendirirken kullandıkları ifadelerle de yansımıştır. Adaylardan ÖA2, kullandığı materyalleri şu şekilde değerlendirmiştir: *"Kese kâğıdında bir sıkıntı olduğunu düşünmüyorum. Sonuçta üstüne yazıp, içine atıp daha sonra tekrar alıp konuşup tartışarak yaptıkları için ama sahne oyunu için önceden çalışılması gerektiğini düşünüyorum."* ÖA2, Hacivat Karagöz Gölge Oyunu'nun öncesinde hazırlık gerektirdiğine ancak kese kâğıtlarının kolayca kullanılabilmesine vurgu yapmaktadır. ÖA4 ise Dart Oyunu materyalinin güçlü ve zayıf özelliklerini şu şekilde açıklamıştır:

Öğrencinin dikkatini çektiği için daha çok katılım sağlayacağını düşünüyorum. Zayıf yönleri ise soruların öğrencilere sadece yazı olarak geldiği için ok atarken aktif ama yazının sadece yazı olarak kalması... Orada herhangi bir sesli bir şey olsa, öyle bir imkânım olsa öğrencinin daha çok dikkatini çeker, daha çok merak eder diye düşünüyorum... Sadece zarf olmasa daha iyi olurdu.

Görüldüğü gibi ÖA4, materyalinin öğrenciyi derse katma konusunda güçlü, sesli olmamasını zayıf bir özelliği olarak görmektedir. ÖA4'ün dışında Soru Evi adlı bir materyal hazırlayan ÖA6: *"Daha fazla soru yazabilirdim ama onu da tekniğimdeki kişi sayısına göre ayarladım. Altı kişiye altı soru hazırladım. Bir de Soru Evimin içerisine daha fazla soru takabilirdim."* diyerek materyalinin yalnızca 6 öğrenciyi derse katabilmesini, zayıf bir nitelik olarak değerlendirmiştir. Ayrıca geleneksel oyun ve oyuncakları öğretmek için sözlü tarihi kullanan ÖA5, öğretim sırasında kullandığı materyallerin avantajlı ve dezavantajlı yönlerini şu şekilde özetlemiştir:

Taşınması kolay... ve yıpranmaya karşı dayanıklıydı. Bunu [oyun ve oyuncakları] öğrencilerin gözlerinde somutlaştırdım. Kalıcı olmasını sağlamak... yönünden kolaylık sağladı... Daha fazla oyun vardı. Eksik yanı daha çok veli ile öğrenci arasındaki ilişki, bilgilerin biraz eksik olduğunu düşünüyorum.

ÖA5, ders anlatımı sırasında geleneksel ve tarihî değeri olan oyuncakları sınıf ortamına getirmiş ve öğrencilere tanıtmıştır. Bu da öğrencilerin somut bir şekilde oyuncakları tanımasını sağlamıştır. Aynı zamanda öğrencilerin oyun ve oyuncakların geçmişini öğrenmesi için onlara sözlü tarih görüşmeleri yaptırmıştır. Ancak bu görüşme formlarındaki oyun ve oyuncaklarla ilgili velilerin verdiği bazı bilgilerin eksik olduğunu görmüş ve bunu sözlü tarih formlarının eksik yönü olarak değerlendirmiştir. Son olarak Kim Olduğunu Bul yöntemini kullanan ÖA7, kullandığı materyallerin özelliklerini şu şekilde değerlendirmiştir:

[Kim Olduğunu Bul] kartlarında bence zayıf bir yön yok ama pano biraz küçük. Onda da boyut arttıkça maliyet daha da artıyor tabi. Ben de bunu aşmak adına materyalimi akıllı tahtada yansıttım ve anlatırken göremeyen arkadaşlarınızda buraya baksın şeklinde, akıllı tahtada gösterdim. Bu pano da sizde kalacak dedim... Hem sınıfta bırakabileceğim gerçek bir materyal oldu hem de dijital olarak da aynı şeyi gösterdim. Teknolojiden de faydalandığımı düşünüyorum bu konuda.

ÖA7, ders anlatımı sırasında Kim Olduğunu Bul kartları, Milli Mücadele Panosu ve Çapraz Eşleşme Oyunu için ipler kullanmıştır. ÖA7'nin de dediği gibi, hazırladığı pano arka sıralardaki öğrenciler tarafından görünmediği için akıllı tahtaya dijital versiyonunu yansıtmış ve herkesin görmesini sağlamıştır. Ayrıca Kim Olduğunu Bul kartlarını formatif (biçimlendirici) değerlendirme için kullandığı için herhangi bir sorunla karşılaşmamıştır.

Materyallerinin güçlü ve zayıf yönlerini bu şekilde değerlendiren adayların tamamı, hazırladığı materyallerin konunun öğretimi için yeterli olduğunu düşünmektedir. Örneğin; Anadolu Uygarlıklarını anlatan ÖA8, materyalleri-

nin yeterliliği hakkında şunları söylemiştir: *“Benim kazanımında kavramlar ön plandaydı, Tombala da direkt kavramlara yönelikti. 5. sınıf düzeyinde olduğu için, öğrencilerin akıllarında tutması için de bu yönde bir şarkıyla akıllarında tutmaları için kavramları şarkının içine yerleştirdim.”* Ders anlatımı sırasında 8 farklı materyal kullanan ÖA8, materyallerinin özellikle kavram öğretimi ve öğrenci seviyesi için oldukça yeterli olduğunu ifade etmiştir.

Materyalindeki anayasa maddeleri çok yakından bakılmadığı sürece okunamayan ÖA9, materyalinin yeterli olduğunu şu şekilde anlatmıştır: *“...yeterliydi. Bunu yapmasam ellerden kuş şeklinde bir şey yapmayı düşünmüştüm, sadece üzerinde hakların yazdığı ama bu şekilde hem hakkın kendisinin hem de Anayasada hangi maddeye dayandığının yazmasının öğrenciler açısından daha iyi olduğunu düşünüyorum.”* ÖA9’un öğrenciler için olumlu olarak gördüğü materyal, üzerindeki Anayasanın ilgili maddeleri zor okunduğu için eleştirilmiştir. Ancak materyalin renk uyumu ve haklarla kurulan ilişkisi olumlu olarak yorumlanmıştır. Yani ÖA9, maddelerin kolay okunabilir olmamasını yeterlilik açısından önemli bir problem olarak görmemiştir.

Bu bölümün en ilginç bulgularından birisi, materyalini kendisi de olumsuz yönde eleştiren ÖA10’un, hazırladığı materyali konunun öğretimi için yeterli bulmasıdır. ÖA10, materyalinin yeterliliği hakkında şunları söylemiştir: *“Ben de 5 tane boşluk doldurma vardı. Boşluk doldurma sorularını birazcık daha artırırsam konunun özetini tekrar öğrencilere kendisi yaparak öğrenciler istenilen mesajı kendileri verir, kendileri alır ve yeterli olduğunu düşünüyorum.”* Aslında ÖA10, kendisi de “Yapıştır-Konuştur” adlı materyalinin mevcut halini geliştirdiği takdirde yeterli hale geleceğini ifade etmektedir. Ancak mevcut haliyle ilgili: *“...birazcık basit bir materyal kullandım ama materyalimin adı Yapıştır-Konuştur olduğu için etkili bir materyal olduğunu düşünüyorum.”* diyen ÖA10’un, hazırladığı materyalin her şeye rağmen yeterli olduğu konusunda ısrar ettiği görülmektedir.

Bu bölümdeki bulgular, öğretmen adaylarının materyal geliştirme ilkeleri ve kurallarını iyi bildiklerini ve materyallerini bu kurallara uyarak hazırladıklarını göstermektedir. Ayrıca geliştirdikleri materyallerin güçlü ve zayıf yönleri konusunda daha nesnel yorumlar yapan adayların bir bölümü, materyallerinin yeterliliği konusunda benzer bir tavır sergileyememiş ve zayıf yönlerini kabullenememişlerdir.

Sosyal Bilgiler Derslerinde Öğretim Materyali Kullanımı Hakkında Görüşler

Öğretmen adaylarıyla geliştirdikleri materyaller değerlendirildikten sonra sosyal bilgiler derslerinde materyal kullanımı hakkındaki düşünceleri sorulmuştur. Bu konudaki görüşler, Tablo 4’de sıralanmıştır:

Tablo 4. Sosyal Bilgiler Derslerinde Öğretim Materyali Kullanımının Katkıları

Katkılar	f
Aktif Katılımı Sağlama	15
Dikkat ve İlgi Çekme	12
Konuyu Somutlaştırma	10
Kalıcı Öğrenme	7
Eğlenerek Öğrenme	5
Yaratıcı Düşünmeyi Destekleme	3
Ölçme ve Değerlendirmede Kullanma	2
Merak Uyandırma	1
Görsel Hafızayı Geliştirme	1
Yaparak Yaşayarak Öğrenme	1
Motivasyonu Artırma	1

Tablo 4'e göre öğretmen adayları, sosyal bilgiler derslerinde öğretim materyali kullanımının en önemli katkısını, öğrencilerin derse aktif katılımını sağlamak olarak görmektedir. Adaylardan ÖA11, materyallerin dersteki katkısını şöyle açıklamıştır: *"Öğrenciyi aktif kılıyor, ilk başta öğrencinin dikkatini çekiyor. Acaba bu neymiş diyor. Ben de yapayım diyor, ben de katılayım diyor. Bu şekilde öğrencinin katılımını sağlıyor..."* ÖA11'e göre materyal kullanımı, dikkatini çektiği ve merak uyandırdığı için öğrencinin aktif rol almasını sağlamaktadır. Ancak ÖA12, bu konuda bir parantez açarak şunu söylemiştir: *"Tabi materyalin boyutuna göre değişiyor. Örneğin öğrencinin aktif katılım gösterdiği materyal yani etkinliğe dayanan materyal öğrenmeyi kolaylaştırıyor denilebilir."* ÖA12, kullanılan materyalin ancak bir etkinlikle birleştirildiğinde öğrencinin aktif katılımını sağlayabildiğine dikkat çekmektedir. ÖA5 ise materyal kullanımının öğrencinin derse katılımını nasıl sağladığını şu şekilde açıklamıştır:

Örneğin; bir seçimde bile sandıkların getirilip zarfların yapılması bile çok önemli bir şey... Öncelikle öğrenci aktif hale gelir... daha çok güdüleme oluyor, onlar da derse katılmak, bir şeyler yapmak istiyorlar. Sonraki aşamalarda çok iyi kıyaslama yapıyorlar, değerlendirmeyi iyi yapıyorlar... aktif oluyorlar, derse ilgisi olmayan birine bile 'Hadi kalk bakalım, sen ne düşünüyorsun?' diyerek onun da derse katılımını kolaylaştırıyor.

Aktif katılımın dışında materyaller, sosyal bilgiler derslerinin olmazsa olmazı olarak görülen somutlaştırmayı da sağlamaktadır. Özellikle sosyal bilgiler gibi farklı disiplinlerin kavramlarını içeren ve öğrenciler için çoğu zaman soyut kalan kavramların etkili bir şekilde somutlaştırılmasında önemli bir işleve sahiptir. ÖA9, materyallerin bu yönünü şu şekilde açıklamıştır:

Materyal kullanımı, sosyal bilgilerde bence oldukça önemli, zaten genel olarak soyut kavramlardan bahsettiğimiz için somutlaştırmak gerekiyor... Başka, ders anlatımında büyük kolaylık sağlıyor. Öğretilmesi zor bir kavramın materyal ile daha kolay öğretilbileceğini düşünüyorum. Bir de öğrencilerin derse olan ilgisini arttırdığını düşünüyorum...

ÖA9, sosyal bilgiler dersleri için çok önemli bir noktaya vurgu yapmaktadır. Materyaller, öğrenciler için soyut olan birçok kavramın gerçek hayatla bağını kurmakta ve onların ilgili kavramları daha iyi anlamlandırmasını kolaylaştırmaktadır. Ancak bu katkının oluşmasının diğer iki önemli bileşeni, materyallerin öğrencilerin ilgisini çekmesi ve onların aktif katılımını sağlamasıdır. ÖA9 gibi sosyal bilgiler derslerinin somutlaştırılması gerektiğini düşünen ÖA13, materyallerin bu konudaki katkısına şu şekilde değinmiştir:

Sözel anlatıma dayanan bir dersimiz var, bir süre sonra öğrenciler dersten kopuyor, tamamen bağlantıları kesiliyor, onları toparlayabilmek için böyle renkli şeylere ihtiyaç olduğunu düşünüyorum... genel tabiriyle somutlaştırılmaya ihtiyaç var... kavramlar, görsellerle desteklendiğinde zihninde bir imge oluşuyor onlar için. Buna bir etkisi olduğunu düşünüyorum. Kavramları biz somutlaştırıp verebiliyoruz onlara... [aktif] katılım açıkçası çok oluyor. Çocuklar -biz bile dâhil olmak üzere- oynamak istiyoruz, katılmak istiyoruz, merak duygusu uyandırıyor açıkçası. 'Şimdi ne yapacağız?' sorusunu soruyorlar kendilerine...

Sosyal bilgiler derslerinin sözel anlatıma dayalı olduğunu ve bunun somutlaştırma konusunda bir engel olduğunu düşünen ÖA13, bu sorunun aşılmasında materyallerin dikkat çekme, öğrenciyi derse katma ve öğrenilenleri anlamlı hale getirme konusunda sunduğu önemli katkılara vurgu yapmıştır. ÖA7 ise sosyal bilgiler derslerindeki durağanlığın aşılmasında materyallerin ne tür katkıları olduğunu şöyle anlatmıştır:

Bence sosyal bilgilerin sözel anlatım olarak bir durağanlığı var. Matematikte tahtayı daha çok kullanabiliyoruz. İşte biraz daha öğrenci deftere bir şeyler yazıyor, aktif bir şeyler yapabiliyor ama sosyal bilgilerde öğretmenin anlatması ve karşı tarafın alması söz konusu. Bunu aşmak için görseller, videolar ya da herhangi bir materyalin kullanımının öğrenciyi derse çektiğini düşünüyorum. Bu her derste geçerli ama sosyal bilgilerin o durağanlığını değiştiriyor. Konular, birbirinden bağımsız ve farklı farklı materyaller ilgiyi arttırıyor, bunu... stajda da daha çok anlamış oldum.

Geliştirdiği materyalleri, üniversitedeki örnek derste ve okul deneyimi dersi kapsamında gözlem yaptığı okulda kullanan ÖA7, hem kendi dersini anlatır-

ken hem de önceki haftalarda yaptığı gözlemlerde öğrencilerin materyallere gösterdiği ilgiye vurgu yapmaktadır. Buradaki en önemli vurgu, sözel ve du-
rağan olarak algıladığı sosyal bilgiler dersinin materyaller sayesinde renklen-
mesi ve hareketlenmesidir. Bu görüşün yanında adaylardan ÖA14, materyalle-
rin sosyal bilgiler dersi için önemini bir bütün olarak değerlendirmiştir:

Materyal kullanımı sosyal bilgiler dersinde kullanımı bence gerekli. Ko-
nular öğrenciler tarafından sıkıcı bulunuyor ve ilgi çekici değil... Kendi
materyalim üzerimden düşünecek olursam çocuklarda konu daha kalıcı
oluyor, ölçme ve değerlendirme kısmı için de olabilir. Ama en önem-
li katkısı öğrencilerin ilgisini, dikkatini çekme olabilir... Hem eğlenip
hem de öğrendiklerini düşünüyorum. Yapboz parçalarını birleştirirken
eğlendiler. Ama parçayı birleştirdikten sonra o kurum hakkında bilgi
vermeleri gerekiyor ve öğrencilerin öğrenip öğrenmedikleri burada an-
laşıyor.

Materyallerin öğretimin daha kalıcı olmasını sağladığına dikkat çeken ÖA14,
materyallerin aynı zamanda ölçme ve değerlendirme için de kullanılabildiği-
ni söylemiştir. Gerçekten de bazı materyaller, öğretmen adayları tarafından
ders anlatımı sırasında daha çok formatif değerlendirme için kullanılmıştır.
Son olarak ÖA1, diğer arkadaşlarının değindiği bütün katkıları genel olarak
şu şekilde değerlendirmiştir:

Sosyal bilgiler dersi çok fazla somut bir ders değil... Soyut olan şeyleri
çocuklara somutlaştırmak için ya da... gerçek bir şekilde göstermek, elle
tutulur bir şeyler sağlamak ya da onların teknikleri yöntemleri kulla-
narak hem eğlenmelerini hem öğrenmelerini sağlamak için bence ge-
rekli... Somutlaştırmayı sağlıyor. Derste eğlenmesini sağlıyor... Derse
olan motivasyonunu kuvvetlendirdiğini düşünüyorum... ders kitabın-
dan ders işlemek farklı bir şey, materyalle birlikte ders işlemek farklı bir
şey... Aktif katılım var, bir de öğretmen merkezli dersi, öğrenci merkezli
hale getirebilir... materyalleri görüp öğrenciler bence kendileri de farklı
şeyler düşünebilirler. Belki de kendileri materyal oluşturacaklar, ken-
dileri öğrenmeleri için... İşte bu anlamda düşünme becerilerine katkısı
olabilir... Sürekli farklı ya da çeşitli materyaller gördükten sonra kendisi
farklı materyaller düşünebilir, zihninde bunu geliştirebilir.

ÖA1, bir bakıma materyal kullanımının sosyal bilgiler derslerdeki fonksi-
yonlarını açıklamıştır. Ona göre materyaller; öğrencinin ilgisini çeken, aktif
katılımını sağlayan, dersi somutlaştıran, öğrenciyi merkeze alan, düşünmeye
ve yaratıcılığa sevk eden ve eğlenerek öğrenmeye imkân tanıyan yönleriyle
sosyal bilgiler dersleri için vazgeçilmez bir konumdadır. Ancak eğlenerek öğ-
renme konusunda ÖA9'un bir eklemesi bulunmaktadır. ÖA9: "Materyale göre

değişiyor... Benim materyalimde sadece öğreniyorlar, başka bir arkadaşın geliştirdiği materyalde hem eğlenme hem öğrenme durumu olabilir.” diyerek bazı materyallerin yalnızca öğretim boyutunda faydalı olabileceğine vurgu yapmıştır. Aslında ÖA12’nin daha önce söylediği gibi, materyallerin ilgi çekmesi, öğrencinin aktif katılımını sağlaması ve eğlenceli olması için herhangi bir etkinlikle birlikte kullanılması gerekmektedir.

Bu araştırma sorusuna verilen cevaplar değerlendirildiğinde, öğretmen adaylarının materyal kullanımının sosyal bilgiler dersleri için vazgeçilmez olduğunu düşündüklerini söylemek mümkündür. Onlara göre; materyaller sosyal bilgiler derslerinin sözel, durağan ve soyut yapısını renklendiren, hareketli hale getiren, somutlaştıran, öğrencilerin ilgisini çeken ve aktif katılımını sağlayan, düşünme becerilerini geliştiren ve eğlenirken kalıcı öğrenmeleri sağlayan en önemli öğelerinden biridir.

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu çalışmada sosyal bilgiler öğretmen adaylarının materyal geliştirme ve kullanımı hakkındaki görüşlerinin keşfedilmesi amaçlanmış ve üç araştırma sorusuna cevap aranmıştır. Birinci araştırma sorusu kapsamındaki sonuçlara bakıldığında, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’ndan tarih, coğrafya, kültür, vatandaşlık, hukuk gibi farklı alanlardan kazanımlar seçtikleri görülmüştür. Bu kazanımların öğretimi için her bir öğretmen adayının en az 3 farklı materyal geliştirdiği ya da kullandığı tespit edilmiştir. Ayrıca -bir kişi hariç (Prezi programı)- bütün adaylar, PowerPoint sunusuyla ders anlatmıştır. Bunun yanında herkes, ders anlatımı sırasında akıllı tahtayı kullanırken, hiç kimse beyaz yazı tahtasından ve ders kitaplarından yararlanmamıştır. Ayrıca adaylar, oyuncaklar ve mahkeme kıyafetleri, haritalar ve videolar gibi hazır materyalleri dersin amaçları doğrultusunda kullanmışlardır. Bu sonuçların aksine Şahin (2015), çeşitli branşlardan öğretmenlerin derslerinde daha çok ders kitabı ve yazı tahtasına dayalı ders işlediklerini; akıllı tahta, video ve yansıtma teknolojilerinden çok az düzeyde yararlandıklarını ortaya çıkarmıştır. Ayrıca kullanılan materyallerin niteliği ve sıklığı ile yerleşim birimi arasında da anlamlı farklılık bulamamıştır. Ayrıca Dere ve Dinç (2017) tarafından yapılan çalışmada, 1960’tan beri sosyal bilgiler derslerinde materyal olarak daha çok küre, yazı tahtası ve ders kitaplarının kullanıldığı ortaya konulmuştur. Aslında bu durum, var olan genel tabloyu, “klasik ders materyalleri”nin hala önemini fazlasıyla koruduğunu (Alım, 2015) ve öğretim materyali kullanımı konusunda öğretmenlerin sahip olduğu inançların ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Bu çalışmada ise sosyal bilgiler öğretmen adaylarının gerekli teknolojik altyapıya sahip olduklarında eğitim teknoloji-

lerine rahatlıkla uyum sağladıkları görülmüştür. Bu sonuçlar, geleceğin öğretmenlerini yalnızca teknolojiyle entegre ve barışık bir şekilde yetiştirmenin yeterli olmayacağını, onların aynı zamanda eğitim teknolojilerinin kullanımı konusundaki inançlarını geliştirmek gerektiğini ortaya koymaktadır. Bu amaç gerçekleştirildiğinde Şahin (2015) tarafından sunulan genel tablo ve geleneksel alışkanlıkların değişmesi beklenebilir.

Öğretmen adaylarının geliştirdiği materyaller incelendiğinde, oldukça yaratıcı ürünlerin ortaya konulduğunu söylemek mümkündür. Geliştirilen materyaller; konunun içeriği, değer, beceri, kavram ve kullanılan yöntemlerle uyumlu bir şekilde hazırlanmıştır. Özellikle Hacivat Karagöz Gölge Oyunu, Dart Oyunu, İstasyonlar, Malazgirt Savaşı Aksesuarları, Anadolu Uygarlıkları Minyatürleri ve Yap Boz Oyunu dikkat çekmiş ve olumlu yorumlar almıştır. Geliştirilen ve kullanılan bu materyaller, Bektaş, Nalçacı ve Erçoşkun'un (2005) sosyal bilgiler derslerinde kullanılan materyalleri tanıttığı çalışmasıyla karşılaştırıldığında, sosyal bilgiler derslerinde materyal çeşitliliğinin 14 yılda kayda değer bir şekilde arttığını görmek mümkündür. Ayrıca kullanılan materyallerin neredeyse tamamının öğrenci merkezli yaklaşımla geliştirilmiş ve kullanılmış olması, diğer önemli gelişme olarak kaydedilmiştir.

İkinci araştırma sorusu kapsamında sosyal bilgiler öğretmen adaylarının geliştirdikleri materyaller hakkındaki algıları ortaya konulmuştur. Sonuçlara göre; adayların materyallerinin en güçlü yönleri; ilgi çekici, somutlaştırıcı ve öğrencilerin aktif katılımına uygun olmasıdır. Zayıf yönleri ise; materyal boyutunun ve materyalde kullanılan yazıların puntosunun küçük olması ve öğrenci katılımını yeterince sağlayacak nitelikte olmamasıdır. Bunların yanında adayların geliştirdikleri materyallerin tamamen olumlu özelliklerine odaklanmak yerine güçlü ve zayıf yönlerini birlikte ele aldıkları ve orantılı bir şekilde değerlendirdikleri görülmüştür.

Adayların geliştirdikleri materyallerin güçlü ve zayıf yönlerini değerlendirirken kullandıkları ifadeler, onların materyal geliştirme ilkeleri ve kurallarını iyi bildiklerini ve materyallerini bu kurallara uyarak hazırladıklarını göstermektedir. Adaylar, materyalleri hakkında konuşurken, kullanılan bilgilerin doğruluğunu teyit etme, mesajın açık ve anlaşılır olması, gerçeğe yakınlık, dayanıklılık, ilgi çekicilik, öğrenci seviyesi, kolay kullanılabilirlik ve materyal arası bütünlük gibi materyal geliştirme ilke ve kurallarının (Yalın, 2004; Yanpar, 2009; Çelikkaya, 2017) önemine dikkat çekmişlerdir. Bu durum, Usta'nın (2015) çalışmasında ifade ettiği gibi, adayların materyal geliştirme ve kullanma ilkelerini yeterince bildiklerini göstermektedir. Ancak geliştirdikleri materyallerin güçlü ve zayıf yönlerini değerlendirirken daha nesnel yorumlar yapan adayların bir bölümü, materyallerinin yeterliliği konusunda benzer tavırları

sergileyememiş ve zayıf yönlerini kabullenememişlerdir. Adayların tümü, bazı materyallerde birtakım sorunlar olmasına karşın konunun öğretimi için geliştirdiği materyallerin yeterli olduğunu söylemiştir.

Üçüncü araştırma sorusu kapsamında sosyal bilgiler derslerinde öğretim materyali kullanımı hakkında öğretmen adaylarının görüşleri belirlenmiştir. Sonuçlara göre; sosyal bilgiler derslerinde öğretim materyali kullanımı öğrencinin aktif katılımı sağlama, dikkat ve ilgi çekme, konuyu somutlaştırma ve kalıcı öğrenme konusunda çeşitli katkılar bulunmaktadır. Bu sonuçları; Kurtdede-Fidan (2008), Kaya ve Samancı (2010), Şahin (2015), Yazar (2015), Şahin ve Taşyürek (2016), Yazlık (2018) ve Bozpolat ve Arslan (2018) tarafından yapılan çalışmalarda da görmek mümkündür. İlgili çalışmalara katılan öğretmen adayları ve öğretmenler, materyallerin öğrencilerin ilgisini ve dikkatini çektiğine, öğrencilerin aktif katılımını sağladığına, bilgilerin somutlaştırılmasını ve kalıcı olmasını sağladığına vurgu yapmışlardır. Bu sonuçlar, materyal kullanımının çeşitli disiplinlerin soyut kavramlarını içeren sosyal bilgiler dersinin etkili bir şekilde somutlaştırılmasında önemli bir yere sahip olduğunu göstermesi açısından önemlidir.

Kavramları somutlaştırmanın yanında materyallerin; eğlenerek öğrenme, yaratıcı düşünmeyi destekleme, ölçme ve değerlendirmede kullanma, merak uyandırma, görsel hafızayı geliştirme, yaparak yaşayarak öğrenme ve motivasyonu artırma gibi diğer katkılarına değinilmiştir. Ayrıca öğretmen adaylarının materyal kullanımının sosyal bilgiler dersleri için vazgeçilmez olduğunu düşündüklerini söylemek mümkündür. Adaylara göre materyaller; sosyal bilgiler derslerinin sözel, durağan ve soyut yapısını renklendiren, hareketli hale getiren, kalıcı öğrenmeyi sağlayan, düşünme becerilerini geliştiren ve eğlendirirken öğreten, en önemli öğelerinden biridir. Bu bölümde değinilen katkılardan Yazar (2015) ve Öztürk ve Öztürk-Zayimoğlu'nun (2015) çalışmalarına katılan öğretmen adayları da bahsetmiştir. İlgili çalışmalarda adaylar, materyallerin öğrenmeyi kolaylaştırması, öğrencilerin dikkatini çekmesi ve derse olan ilgiyi artırması gibi nitelikleri ön plana çıkarmıştır. Ayrıca materyal kullanımının dersleri aktif, eğlenceli ve etkili hale getirdiğine ilişkin sonuçlara Kurtdede-Fidan (2008), Kaya ve Samancı (2010), Bozlar-Balcı, Serindağ ve Balcı (2017) ve Yazlık (2018) tarafından yapılan çalışmalarda da ulaşılmıştır. Son olarak literatürdeki diğer çalışmalardan farklı olarak öğretmen adaylarının bazılarının, geliştirdiği materyalleri özellikle formatif değerlendirme için kullandıkları tespit edilmiştir. Bu sonuç, materyal geliştirme ve kullanımıyla ölçme ve değerlendirme ögesi arasında anlamlı bir bağ kurma açısından önemlidir.

Bu araştırmanın sonuçları, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'ndan seçtikleri kazanımlar için geliştirdikleri ve kullandıkları

ları materyallerin oldukça uygun olduğunu göstermektedir. Bunun yanında adayların geliştirdiği materyalleri, materyal geliştirme ilke ve kurallarını dikkate alarak hazırlamaları; yaratıcı, yenilikçi ve öğrencileri aktif hale getirme gibi niteliklere sahip materyaller ortaya koymaları, sosyal bilgiler dersinin geleceği açısından sevindiricidir. Ayrıca adayların geliştirdikleri materyallerin güçlü ve zayıf yönlerini nesnel bir şekilde değerlendirmelerine rağmen materyallerinin yeterliliği konusunda tarafsız olamadıkları tespit edilmiştir. Son olarak adayların sosyal bilgiler dersinin kavramlarının somutlaştırılmasında materyallerin potansiyelini keşfetmeleri ve sosyal bilgiler dersi için vazgeçilmez olduğunu düşünmeleri, adayların derslerinin ileride kendi derslerinin aktif ve anlamlı öğrenmeye yönelik etkinlikler içereceğine işaret etmektedir.

Bu sonuçlar bağlamında öncelikle bu alanda araştırma yapan kişilerin özellikle uygulama okullarında materyal kullanan adayların tecrübelerini ortaya koymaları gerekir. Çünkü adaylar, materyal geliştirme derslerinde geliştirdiği materyalleri, çoğu zaman bir sunumla yalnızca arkadaşlarına anlatmakta ve sonrasında bu ürünler atıl hale gelmektedir. Materyali yalnızca geliştirmeyen, aynı zamanda derslerde kullanan adaylar ve öğretmenlerle araştırmaların yürütülmesi gerekmektedir. Bunun yanında materyal tasarımı ve öğretim teknolojileri derslerindeki materyaller, mutlaka okul uygulamalarına taşınmalı ve okullarda adaylar tarafından bizzat kullanılmalıdır. Bu uygulama, adayların ve öğretmenlerin öğretim materyali kullanımının sosyal bilgiler öğretimi için önemini anlamalarına yardımcı olacaktır.

KAYNAKÇA

- Acer, D. (2011). Okulöncesi Öğretmen Adaylarının Materyal Geliştirme Dersine İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi. *İlköğretim Online*, 10(2), 421-429.
- Açıkalın, M. (2017). *Araştırmaya Dayalı Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Aktepe, V., Uzunöz, A. ve Gündüz, M. (2018). Öğretim Teknolojisi ve Materyal Tasarımı (ÖTMT) Dersinin Öğretmen Adaylarının Mesleki Kazanımlarına Etkisine İlişkin Farklı Değişkenlere Göre Farkındalık Düzeylerinin İncelenmesi. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(2), 31-43.
- Alım, M. (2015). Coğrafya Öğretmen Adaylarının Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı/Geliştirme Dersinde Elde Ettikleri Kazanımlar. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 20(33), 1-10.
- And, M. (2017). *Başlangıcından 1983'e Türk Tiyatro Tarihi* (Yay. Haz. Mustafa Bayka). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Anderson, H. M. (2018). Using Dale's Cone Of Experience. 18 Şubat 2019 tarihinde http://www.queensu.ca/teachingandlearning/modules/active/documents/Dales_Cone_of_Experience_summary.pdf adresinden erişildi.
- Aykaç, N. (2014). *Öğretim İlke ve Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Bakaç, E. ve Özen, R. (2016). Öğretmen Adaylarının Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı Dersine Yönelik Tutumları, Yaratıcılık Alguları ve Öz-Yeterlik İnançları Arasındaki İlişki. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16 (1), 41-61.
- Bektaş, F., Nalçacı, A. ve Erçoşkun, H. (2009). Sınıf Öğretmeni Adaylarının "Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme/Tasarımı" Dersinin Kazanımlarına İlişkin Görüşleri. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 2(2), 19-31.
- Bilgili, A. S. (Ed.). (2016). *Sosyal Bilgilerin Temelleri*. Ankara: Pegem Akademi Yayınevi.
- Bozlar-Balcı, İ., Serindağ, E. ve Balcı, U. (2017). Yapılandırmacı Öğrenme Kuramına Göre Almanca Derslerinde Materyal Hazırlanması. *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, 7(1/1), 123-135.
- Çalışkan, H., Tangülü, Z. ve Sever, S. (2015). Sosyal Bilgiler Dersine İlişkin Araç-Gereç Yeterlikleri Ölçeğinin Geliştirilmesi ve Ortaokul Öğrencilerinin Durumlarının İncelenmesi. *Kalem Eğitim ve İnsan Bilimleri Dergisi*, 5(1), 99-132.
- Çalışoğlu, M. (2015). Sınıf Öğretmeni Adaylarının Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı Dersine İlişkin Görüşleri. *Current Research in Education*, 1(1), 23-32.
- Çelikkaya, T. (2013). Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Öğretim Araç-Gereç ve Materyallerini Kullanma Durumları. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 32(1), 87-107.

- Çelikkaya, T. (2017). Sosyal bilgiler Öğretiminde Araç-Gereç ve Materyal Kullanımının Önemi. Sever, R. ve Koçoğlu, E. (Ed.), *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Eğitim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı* içinde (ss. 37-62). Ankara: Pegem Akademi.
- Çelikkaya, T. ve Kürümlüoğlu, M. (2017). Veliler, Öğrenciler ve Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Programdaki Değerlere İlişkin Değer Hiyerarşileri, Gereksinimleri ve Önerileri. *Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, 4(8), 243-264.
- Çevik-Kılıç, D. B. (2016). Müzik Öğretmeni Adaylarının Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı Dersi Hakkındaki Görüşleri. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi* 5(1), 1- 8.
- Dale, E. (1969). *Audiovisual Methods in Teaching*. NY: Dryden Press.
- Dere, İ. ve Dinç, E. (2017). Sosyal Bilgiler Derslerinden Kalanlar: 1960'dan Günümüze Kadar Sosyal Bilgiler Dersini Alanların Hatıraları. *Diyalektolog*, 16, 21-39.
- Demirel, Ö. ve Yağcı, E. (2017). Eğitim, Öğretim Teknolojisi ve İletişim. Demirel, Ö. ve Altun, E. (Ed.), *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı* içinde (ss. 2-26). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Dinç, E. (2019). Tarih Öğretiminde Yazılı Kaynakların Kullanımı. Demircioğlu, İ. H. ve Turan, İ. (Ed.), *Tarih Öğretiminde Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı* (4. baskı) içinde (ss. 102-142). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Silverman, D. (2018). *Nitel Verileri Yorumlama* (Çeviri editörü: Dinç, E.). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- FATİH Projesi, (2018). 18 Şubat 2019 tarihinde <http://fatihprojesi.meb.gov.tr/etkilesimli-tahta/> adresinden erişildi.
- Geçer, A. K. (2010). Teknik öğretmen adaylarının öğretim teknolojisi ve materyal geliştirme dersine yönelik deneyimleri. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(2), 1- 25.
- Gülbahar, Y. (2008). Öğretim Araç ve Gereçleri Selvi, K. (Ed.), *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı* içinde (ss. 85-126). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Kaya, Z. (2006). *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Kaya, H. ve Aydın, F. (2011). Sosyal bilgiler dersindeki coğrafya konularının öğretiminde akıllı tahta uygulamalarına ilişkin öğrenci görüşleri. *Zeitschrift für die Welt der Türken/Journal of World of Turks*, 3(1), 179-189.
- Kaya, R. ve Samancı, O. (2010). Öğretmen adaylarının alternatif öğretim materyalleri ile ilgili görüşleri. *Milli Eğitim Dergisi*, 188, 83-98.
- Kazu, İ. Y. ve Yavuzalp, N. (2010). Öğretim Yazılımlarının Kullanımına İlişkin Öğretmen Görüşleri. *Eğitim ve Bilim*, 33(150).

- Keleş, E. & Güntepe, E. T. (2018). Eğitim Fakültesi Öğretim Elemanlarının Teknolojiyi Öğrenme-Öğretme Sürecine Entegrasyonu. *Sakarya University Journal of Education*, 8(3), 142-157.
- Kurtdede-Fidan, N. (2008). İlköğretimde Araç Gereç Kullanımına İlişkin Öğretmen Görüşleri. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 1(1), 48-61.
- Mason, J. (1996). *Qualitative Researching*. London: Sage.
- Maxwell, J. A. (2018). *Nitel Araştırma Tasarımı Etkileşimli Yaklaşım* (Çev. Ed. Çevikbaş, M.). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], (2018). *Sosyal bilgiler dersi öğretim programı (4-7. sınıflar)*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Merriam, S. B. (2018). *Nitel Araştırma, Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber* (Çeviri editörü: Turan, S.). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Moran, D. (2000). *Introduction to Phenomenology*. London & New York: Routledge.
- Molenda, M. (2003). Cone of Experience. A. Kovalchick & K. Dawson (Eds.), *Educational technology: An encyclopedia* içinde (pp. 161-165), Santa Barbara, California: ABC-CLIO.
- Nalçacı, A. ve Ercoşkun, M. H. (2005). İlköğretim Sosyal Bilgiler Derslerinde Kullanılan Materyaller. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, (11), 141-154.
- Patton, Q. M. (2018). *Nitel Araştırma ve Değerlendirme Yöntemleri* (Çeviri Editörleri: Bütün, M. Demir, S. B.). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Seferoğlu, S. S. (2006). *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Sever, R. ve Koçoğlu, E. (2017). (Ed), *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Eğitim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı*. Ankara: Pegem Akademi.
- Şahin, M. (2015). Öğretim Materyallerinin Öğrenme-Öğretme Sürecindeki İşlevine İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Analizi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 23(3), 995-1012.
- Şahin, İ. F. ve Taşyürek, Z. (2016). Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Derslerde Kullanmış Oldukları Araç-Gereçler Hakkındaki Görüşleri. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 21(36), 29-42.
- Önal, H., Kılıç, B. C., Çolak, İ. ve Kızılçaoğlu, A. (2017). Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Etkinlik Yaptırma Ve Materyal Kullanımına Yatkınlıkları. *Academia Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 11-19.
- Örten, H., Keskin, Y. ve Ekici, Ö. (2017). Sosyal Bilgiler Dersinde Materyal Hazırlamanın Temelleri. Sever, R. ve Koçoğlu, E. (2017). (Ed), *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Eğitim Teknolojileri Ve Materyal Tasarımı* içinde (ss. 67-86). Ankara: Pegem Akademi.

- Öztürk, T. ve Öztürk-Zayimoğlu, F. (2015). Tarih Öğretmen Adaylarının “Öğretim Teknolojisi ve Materyal Tasarımı” Dersine Yönelik Uygulamaları İle Görüşlerinin İncelenmesi. *Kafkas Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 2 (3), 63-78.
- Tekinarslan, E. (2017). Eğitimde İnternet ve Sosyal Medya Kullanımı. Demirel, Ö. ve Altun, E. (Ed.), *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı* içinde (ss. 105-140). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Usta, E. (2015). Öğretmen Adaylarının Öğretim Materyalleri Geliştirme Süreçlerinin Görsel ve Mesaj Tasarımı İlkeleri Açısından İncelenmesi. *Gazi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 1(1), 1-14.
- Ünlü, M. (2017). Matematik Öğretmen Adaylarının Matematik Derslerinde Öğretim Materyali Kullanımına İlişkin Görüşleri. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 13(1), 10-34.
- Yalın, H. İ. (2004). *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Yanpar, T. (2009). *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Yaylak, E. (2017). *Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Eğitimde Sosyal Medyayı Kullanım Düzeyleri Ve Görüşleri*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Denizli.
- Yaylak, E. (2019). Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Hazırladıkları Materyallerin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Turkish Studies*, 14(2), 873-897.
- Yazar, T. (2015). Öğretmen Adaylarının Öğretim Teknolojileri Ve Materyal Tasarımı Dersi Hakkındaki Görüşleri. *International Journal of Curriculum and Instructional Studies*, 5(9), 23-34.
- Yazlık, D. Ö. (2018). Öğretmenlerin Matematik Öğretiminde Somut Öğretim Materyali Kullanımına Yönelik Görüşleri. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 8(15), 775-805.
- Yeşiltaş, E. (2017). Sosyal Bilgiler Öğretiminde İnteraktif Ortam ve Bilgisayar Kullanımı. Sever, R. ve Koçoğlu, E. (Ed), *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Eğitim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı* içinde (ss. 103-127). Ankara: Pegem Akademi.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2018). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldız, N. H. (2014). *Türkçe Öğretmenlerinin Derslerde Materyal Kullanımına İlişkin Görüşleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Yılmaz, K. ve Ayaydın, Y. (2015). Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Öğretim Teknolojileri Kullanımına İlişkin Alt Yapılarının ve Yeterlilik Algılarının İncelenmesi: Nitel Bir Çalışma. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15 (USBES Özel Sayısı I), 87-107.